

Tisza István, Károlyi Mihály, Kun Béla értékelésének változásai és változatai

Megújuló tankönyv c. konferencia

Bevezető megjegyzések

- Modern magyar történelem 1918-1920. évi szakasza egyszerre volt a történelmi ország felbomlása, a nép- és tanácsköztársaság kikiáltása, a sikertelen honvédelem, az ellenforradalom, Horthy hatalomra kerülésének és a békekonferencia döntéseinek az ideje.
- A monarchista, republikánus, legitimista, forradalmi, ellenforradalmi alternatívák eltérő értelmezései, a korszak történelmi emlékezete meghatározta a magyar történetírás korszakra vonatkozó olvasatait.
- Ezeket az egymással vitatkozó interpretációkat pedig a három történelmi személyről kialakított kép nagyrészt meghatározta.
- Tisza, Károlyi, Kun Béla értékelése éppúgy ideológia-, korszak- és történészfüggő, mint a korszak többi szereplőjéé.
- Feladataik, lehetőségeik, teljesítményük és a róluk alkotott képek változásainak okai

Magyarország felbomlása multikauzális folyamat

- „... a történelmi Magyarország felbomlását több tényező összetalálkozása idézte elő. Elsőnek és alapvetőnek a birodalom, illetve Magyarország soknemzetiségű jellege és a nemzetiségi elitek elégedetlenkedése tekinthető. Második tényezőnek a birodalom déli és keleti határai mentén létrejött új államok - Olaszország, Szerbia és Románia - irredenta politikáját tarthatjuk. (...) Ebben a helyzetben (a világháborús vereség után –Sz.L.) döntő súllyal esett latba a győztes nagyhatalmak akarata. A Monarchia felbomlásának és a történelmi Magyarország feldarabolásának ez volt a harmadik oka.
- Trianon negyedik okaként a háború utáni forradalmi magyar vezetés inkompetenciáját szokás említeni. Vagyis azt, hogy a Károlyi-kormány bízott az antant méltányosságában, s az elszakadási szándékukat bejelentő szlovákokkal, szerbekkel és románokkal nem az erő, hanem a békülékenység politikáját alkalmazta.“ (Romsics Ignác, 2010)

Történelmi személyiségek, történelmi képek és narratívák

- A pártvezér és parlamenti politikus Tisza a háború ellenzőjéből annak szimbólumává vált, és a háborús vereség felelőssévé vált
- Károlyit a függetlenségi ellenzék vezetőjét a független Magyarország megteremtése helyett az ország felbomlásával azonosítják
- Kun Béla a kommunista és a szovjet-orosz alternatíva megtestesítőjeként eleve reménytelen honvédelmi háborút indított, s végletes elszigeteltségbe vitte az országot
- Hősök és/vagy bűnbakok. Felelős politikusok vagy a veszteségekért felelős negatív szereplők?

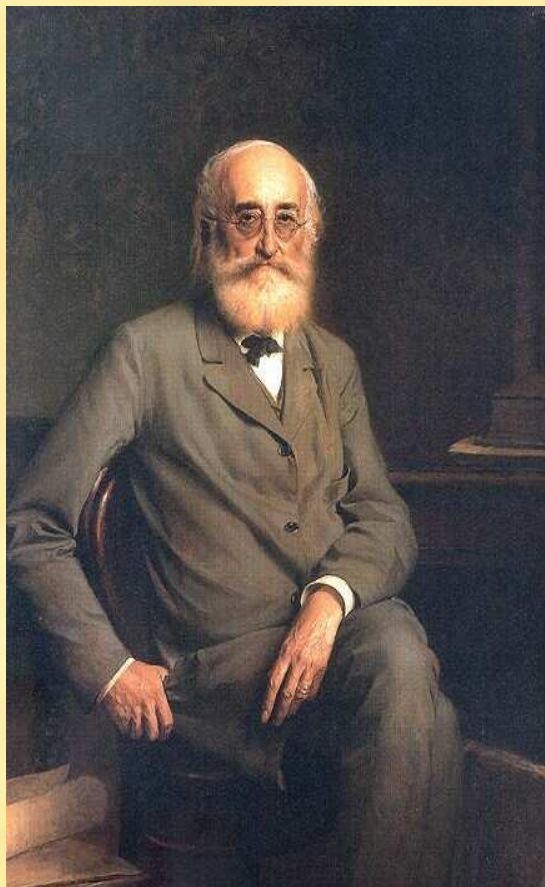
A kiegyezés kori Magyarország alternatívái

- Az 1867-es alapokon álló politika lehetőségei és ellentmondásai: a két Tisza és a Szabadelvű Párt, Nemzeti Munkapárt
- Az 1848-as függetlenségi politika lehetőségei és ellentmondásai, Károlyi Mihály és a függetlenségi ellenzéki pártok
- Az általános választójog hiányának előnyei és hátrányai

A háború végi Magyarország alapkérdései

- A Monarchia belső, külső stabilizálása
- Magyarország liberális, polgári-demokrata és kommunista megújításának alternatívái, utópiái
- A nemzetiségi kérdés tartós rendezése
- Az általános választójog bevezetése
- Világháborús konfliktus vállalása, túlélése
- Integritás-politika, országmentés vagy a veszteségek minimalizálása

A két Tisza Magyarországa

A dualizmus két meghatározó politikusa Magyarország nagyhatalmi státuszát sikeresen ötvözték a liberális alkotmányosság hagyományaival s a magyar nemzetépítő nacionalizmus prioritásaival

Tisza István politikai dilemmái

- Dualizmus válságjelenségeinek (osztrák-magyar viszony, a dinasztia helye, a trónutódlás, dualizmusok, szociális feszültségek, általános választójog) optimális kezelése: a belső és külső stabilitás biztosítása
- A Szabadelvű Párt fokozatos gyengülése összefüggött az alapkérdésekre (állami önállóság, hadsereg, külpolitikai orientáció, nemzeti mozgalmak) adandó új válaszok
- A parlamenti politizálás előnyei és hátrányai: Szekfű szerint Tisza bezárta magát a parlamenti erőterbe, s ez nem tette számára lehetővé a valóságos nagy kérdések folyamatos nyomon követését.

Tisza és a Habsburgok

A Pragmatica sanctio és az 1867. évi kiegyezési törvény nélkülözhetetlen alapja Magyarország fennmaradásának
Viszonya Ferenc Józseffel kiegyensúlyozott, Ferenc Ferdinánd trónörökössel feszült, IV. Károllyal konfliktusos

Tisza István nemzetiségi politikája 1914 előtt és után

- Az 1868. évi nemzetiségi törvény tiszteletben tartása, a nyelvi jogok helyreállítása
- A Tisza-, Bánffy- és Apponyi-féle kicsinyes nacionalista magyar politika elítélése: „a tyúkszemre hágás politikája” helyett méltányos paktumokkal megegyezések irányába kívánta terelni a román, szlovák nemzeti politikát
- A háborús román paktum kudarcra, Erdély autonómiájának elutasítása

A világháborúhoz vezető út

- A Nemzeti Munkapárt megalakulása, az 1910. júliusi választásokon elért győzelem
- Tisza István második („háborús”) kormánya (1913-1917)
- Tisza és Ferenc Ferdinánd trónörökös viszonya
- Tisza szempontjai Szarajevó és az ultimátum közötti egy hónapban
- Magyarország felkészültsége a preventív háborúra

Tisza a világháború ikonikus alakja

- Tisza mindent alárendelt a háborús győzelemnek, de nem engedte a hátországot is militarizálódni
- Nem ismert felmentést, biztosította a közellátást, a román betörés idején újraszervezte az ország védelmét 1917-ben ő maga a 2. magyar huszárezred főhadnagyaként kiment a keleti frontra
- A végzetben hívő, fatalista politikusként nem mérlegelt alternatívákat, ellenezte Károly király különbéke-politikáját, mindvégig a németekkel való szövetség feltétlen híve maradt

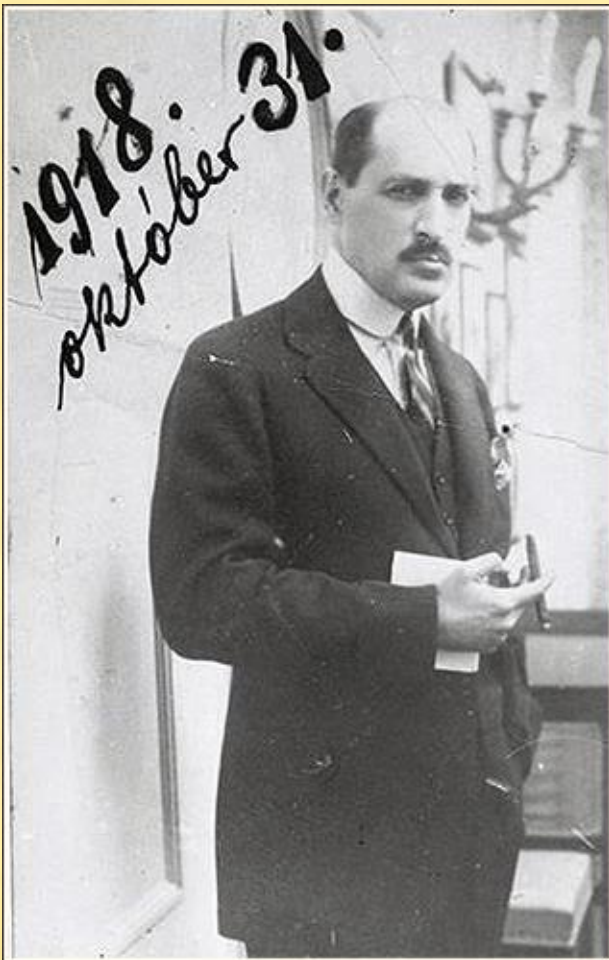
Tisza dilemmái és fatalizmusa

- Nemzetiségi kérdés mellett az általános választójogban sem támogatta a radikális reformokat: saját geszti uradalmi tapasztalati alapján sem a parasztságot, se, m a nemzetiségeket nem tartotta alkalmasnak a választójogra a magyar állam integritásának kockáztatása nélkül, megbuktatta a Vázsonyi-féle választójogi tervezetet
- Liberalizmusának a nacionalizmus szabott szoros korlátokat. Csak a világháborús győzelem után lett volna hajlandó engedményekre

Az Osztrák-Magyar Monarchia országai, tartományai és nemzetiségi viszonyai, 1910

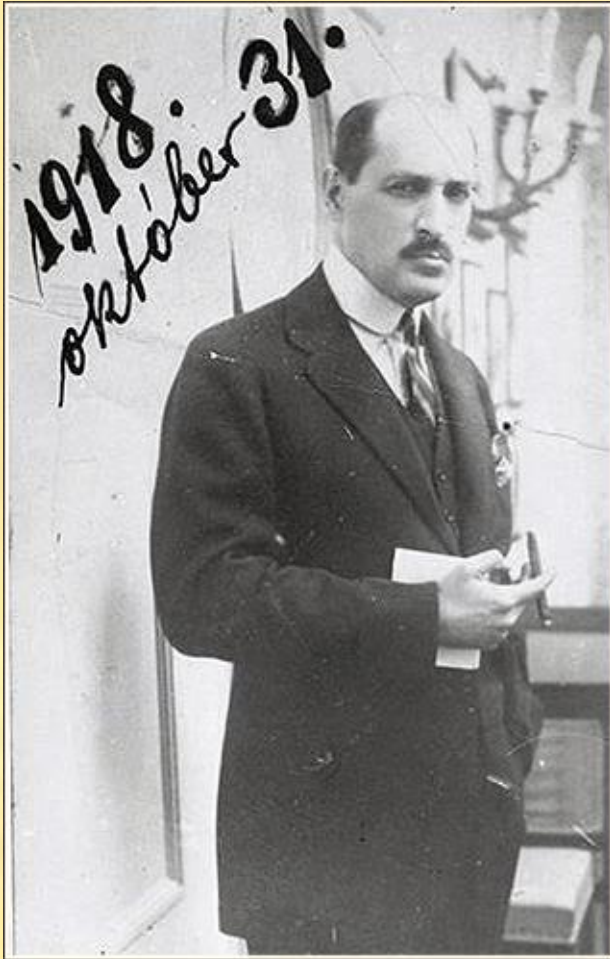

Károlyi Mihály különútja

1914-től kezdve jelentett alternatívát
1916-ban kilépett
az Egyesült Függetlenségi Pártból
és megalapította a Függetlenségi és
48-as Pártot, a Károlyi-pártot
Támogatta a földosztást és általános
választójogot, és nemzetiségi
egyenjogúságot követelt.
Ellenezte a német szövetség
fenntartását,
ehelyett a dunai népek barátsága
és az antantbarát külpolitika híve

Károlyi kinevezése napján

- A függetlenségi párt támogatta a különbékét
- Francia- és antantbarátsága nélkülözött minden érdemi politikai kapcsolatot
- A Károlyi-kormány programja: általános választójog, földosztás, az ország integritásának megőrzése

Károlyi nemzetiségi politikája

- Jászi Oszkár: a Magyarországon élő nemzetek önrendelkezésének előkészítésével megbízott miniszter: kantonok, autonómiák, népszavazás, provizóriumpolitika
- A Dunai Egyesült Államoktól, Horvátország különválásai jogának elismeréséig, Magyarország és Erdély kantonizálásáig, illetve Ruszka-Krajna, a Tót Impérium és a Vend-vidék autonómiájáig, illetve a békekonferencia döntésére való hagyatkozásig

Tisza és Károlyi béketervei

Tisza a végjátékban

- Tisza támogatta a dualizmus felmondását
- Javasolta Károlyi kinevezését
- Katonai védekezést javasolt a szomszédokkal szemben
- Elfogadta a wilsoni alapelveket

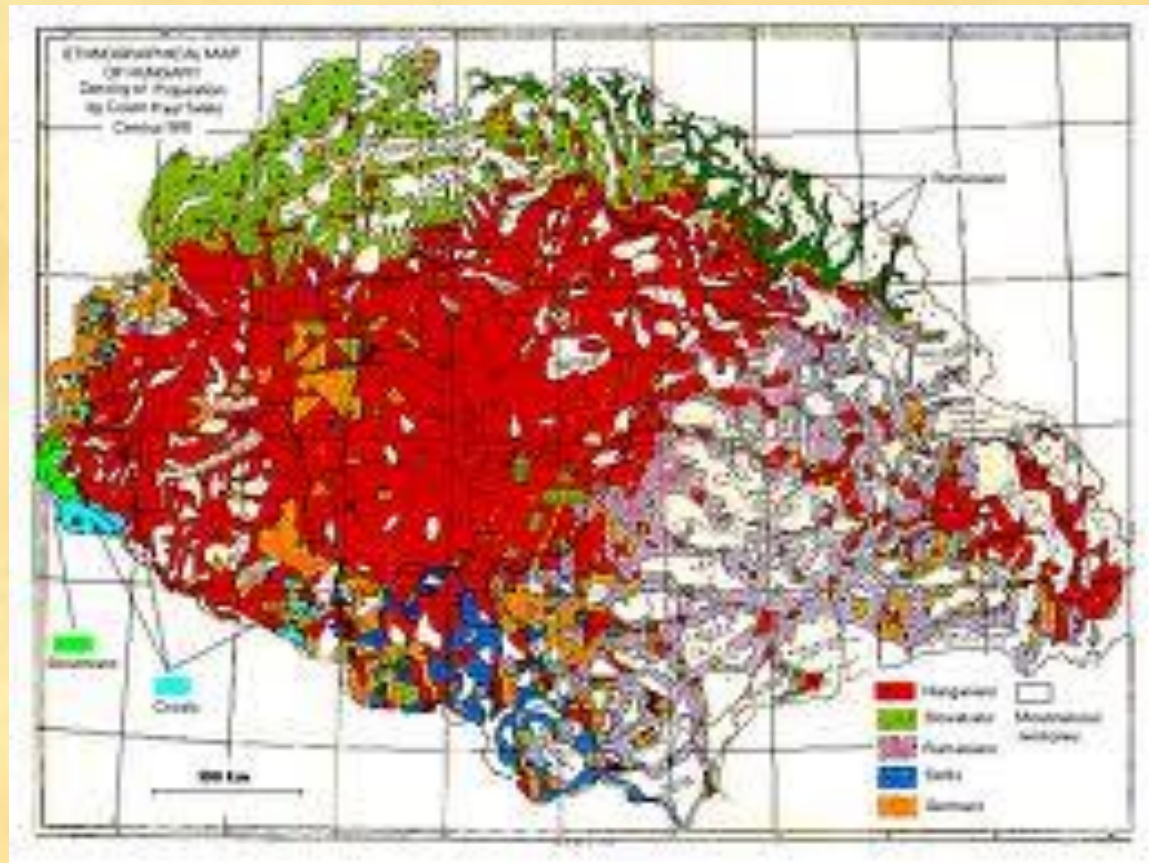
Károlyi-kormány programja

- Integritás, autonómia a békekonferencia döntéséig
- Román, csehszlovák, délszláv törekvésekkel szemben a magyar területek megtartása
- Vitás esetekben népszavazás

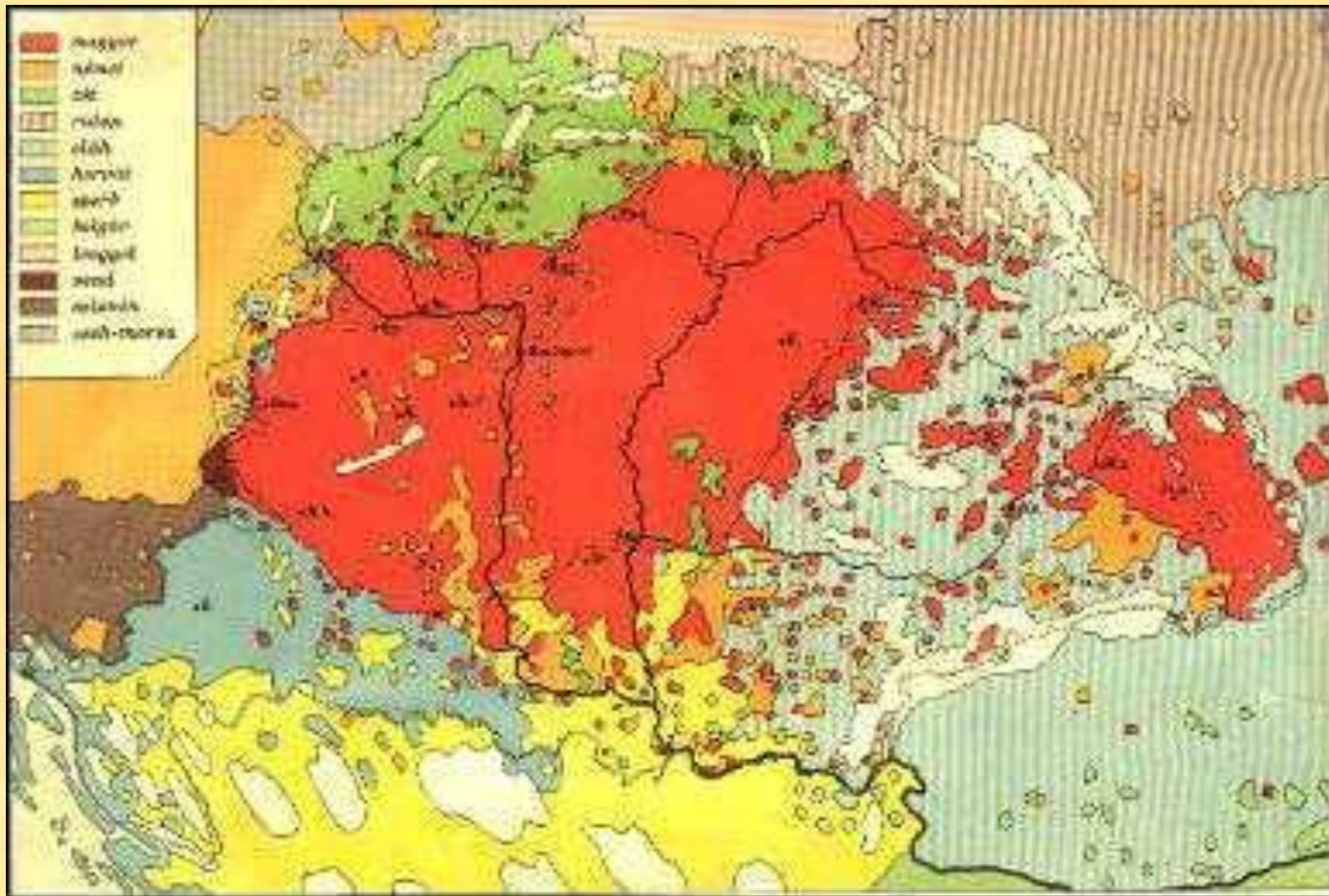
Ezt a háborút elvesztettük!

- A Monarchia felbomlása
- IV. Károly föderációs programja
- Tisza parlamenti beismerése
- A nemzetiségek kiválása
- Az őszirózsás forradalom és Tisza István meggyilkolása
- A páduai és belgrádi fegyverszünet
- A Népköztársaság kikiáltása

A magyar béke delegáció által használt Teleki Pál féle „vörös térkép”

A Magyar Királyság felosztása és a Kárpát-medence etnikai viszonyai

Képek 1918-ból

Károlyi Mihály gróf (1875-1955)

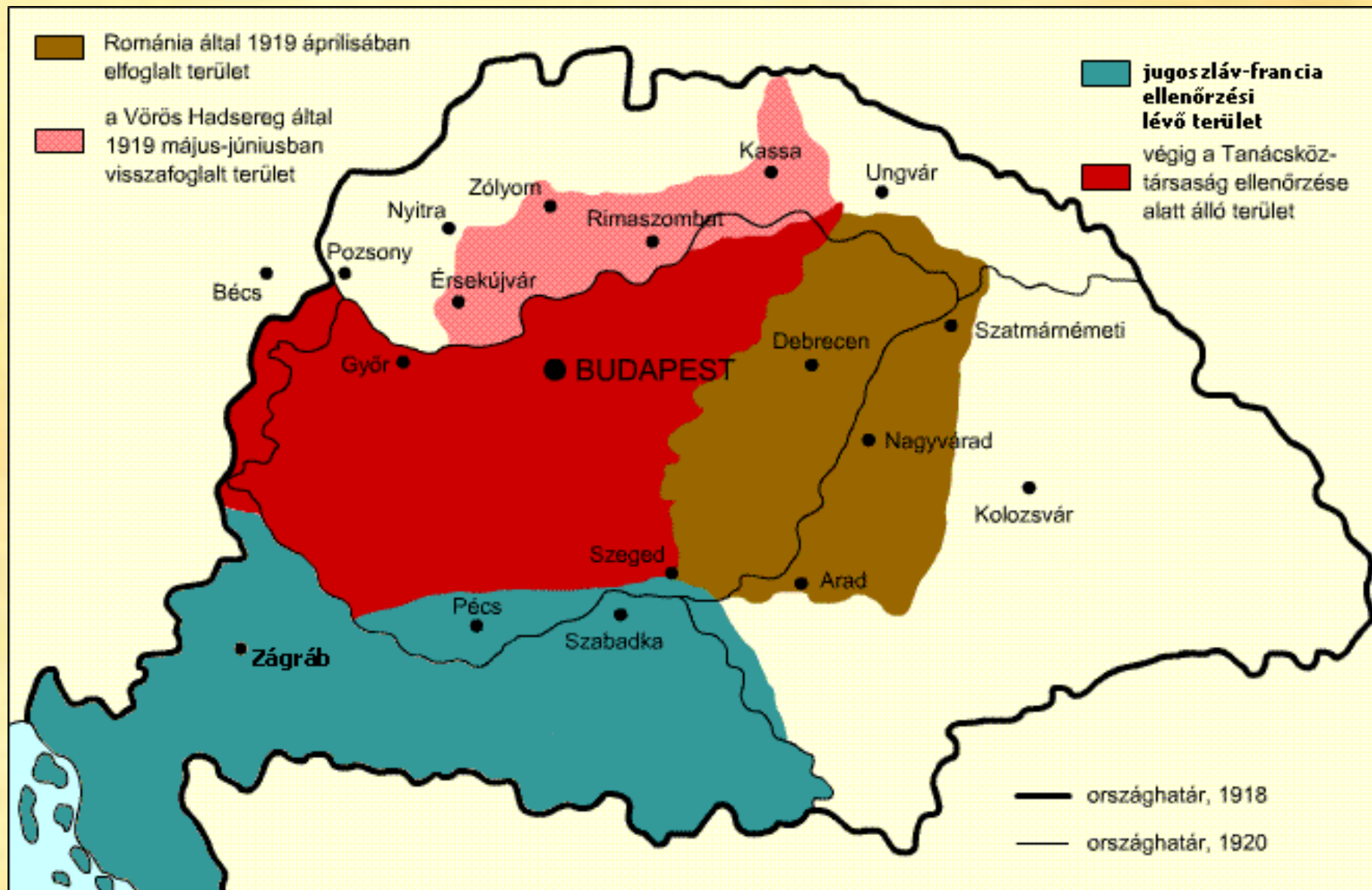

 Románia által 1919 áprilisában elfoglalt terület

 a Vörös Hadsereg által 1919 május-júniusban visszafoglalt terület

 jugoszláv-francia ellenőrzési lévő terület

 végig a Tanácsköztársaság ellenőrzése alatt álló terület

A tanács hatalom megítélése

- Szociáldemokraták árulása, a bolsevizmus gátszakadása, kiűtkeresés vagy zsákutca, vagy az ország kétségbeesett helyzetének leképeződése?
- A békekonferencia területi döntéseinek a hatására az aktív honvédelemhez az ország mobilizálására volt szükség
- A tanács hatalom

STATÁRIUM

A Forradalmi Kormányzótanács 1. számú rendelete

1. Mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül, vagy a Tanácsköztársaság ellen felkelést szít, halálal büntetendő.
 2. Mindenki, aki rabol vagy fosztogat, halálal büntetendő.
 3. A bűnösök felett forradalmi törvénszék ítél.
- Budapest, 1919. március 21.

Forradalmi Kormányzótanács

- Elnök: Garbai Sándor**
- Belső népbiztos: Landler Jenő**
Helyettese: Végő Béla.
- A közigazgatási apparátusokat a következő elvtársakból álló bizottság vezeti: Czuczmadia Sándor, Vintus Károly, Hamburger Jenő, Nyiszter György.
- Pénzügyi népbiztos: Varga Jenő**
Helyettese: Székely Béla.
- Közoktatási népbiztos: Kunfi Zsigmond**
Helyettese: Lakács György.
- Munkügyi népbiztos: Bokányi Dezső**
Helyettese: Friedler Rezső.
- Külső népbiztos: Kun Béla**
Helyettese: Ágoston Péter.
- Kereskedelemügyi népbiztos: Landler Jenő**
(Gépgépezés)
Helyettesen: Rákosi Mátyas, Hansrich József.
- Hadügyi népbiztos: Pogány József**
Helyettesen: Szántó Béla, Szamuely Tibor.
- Igazságügyi népbiztos: Rónai Zoltán**
Helyettese: Lászlai István.
- Szociális népbiztos: Böhm Vilmos**
Helyettesen: Hevesi Gyula, Dorozsák Antal.
- Német népbiztos: Kalmár Henrik**
- Ruszin népbiztos: Szabó Orest**
- Közélelmezési népbiztos: Erdélyi Mór**
Helyettesen: Blás Andor.

Kun Béla (1886-1939) életútja

- 1902 a Magyarországi Szociáldemokrata Párt tagja, újságíró
- Erdélyi szociáldemokraták baloldali szárnyának egyik vezetője volt.
- 1916 orosz fogság; 1917 tomszki bolsevik pártszervezet tagja.
- 1918. március 24. Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportja.
Személyes kapcsolatai Leninnel
- Oroszországi ismereteit (permanens forradalom, tanácsrendszer) ikeresen magyar viszonyokra alkalmazta
- 1918. november 24. Megalapította a Kommunisták Magyarországi Pártját, s a párt első Központi Bizottságának elnökévé választották. 1919. február 21. KMP több vezetőjével együtt letartóztatták
- 1919. március 21. a két munkáspárt egyesült és a legfőbb végrehajtó szervet megalakítva kikiáltották a Forradalmi Kormányzótanácsot, kikiáltották a Tanácsköztársaságot.
- A tanácsállam tényleges vezetője, a kül- (március 21.–augusztus 1.) és a hadügyi (április 3.–június 24.) népbiztosságot irányította, majd Bécsbe menekült.

Hősök, felelősök, bűnbakok?

- Tisza a magyar liberális konzervativizmus kimagasló alakja, a kiegyezés deáki örökségének legnagyobb formátumú folytatója. A világháborús vereségért ő viseli a legnagyobb felelőssége. Négy évig tartotta az országot, de nem ismerte fel a bomlás belső és külső folyamatait és okait.
- Károlyi megoldhatatlan helyzetben vállalkozott a független Magyarország megteremtésére. Általános választójog, földosztás kérdésében kezdeményező volt. Nemzetközi elszigeteltségben az aktív honvédelem alternatíváját csak 1919. márciusában hirdette meg
- Kun Béla

Felhasznált irodalom

- Apor Péter: Az elképzelt köztársaság. A Magyarországi Tanácsköztársaság utóélete, 1945-1989 . Budapest 2014.
- Borsányi György: Kun Béla, Budapest 1978.
- Gyáni Gábor: Relatív történelem, Budapest 2007.
- Hajdu Tibor: K volt Károlyi Mihály? Budapest 2014.
- Pölöskei Ferenc: Tisza István és kora, Budapest 2014.
- Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Budapest 2007.
- Vermes Gábor: Tisza István, Osiris 2001.